

ЧАС І ПРОСТІР СТЕФАНА БАНАХА У ЛЬВІВСЬКІЙ ПОЛІТЕХНІЦІ

Мовою математики “Банахів простір” означає повний нормований векторний простір над полем дійсних або комплексних чисел, котрий являє собою центральний об’єкт функціонального аналізу. Такої честі надати власне прізвище науковим відкриттям удостоюються одиниці.

Стефан Банах став одним із тих небагатьох вчених, хто обезсмертив себе в царині персоніфікованих термінів такої фундаментальної науки, як математика. Навіть якщо б він залишив по собі цю єдину спадщину – вперше сформульоване аксіоматичне визначення простору, яке скромно назвав “простором типу В”, все одно він би по праву увійшов у плеяду найвидатніших математиків світу. Між тим С. Банах був надзвичайно плодовитим у науці, витворивши свій, не схожий на інші наукові теорії, власний нескінченний Простір Знань, свій Макрокосмос наукового прозріння, що не має часового обмеження.

Постать і характер цієї дивовижної людини не можуть не вражати. Так було і у часи, коли він жив, і зараз, коли ми повертаємо собі його безцінну та неосяжну, як горизонт, спадщину. Як би ми, осягаючи її, не наближалися до створеного ним, що стало золотим фондом математики ХХ сторіччя, вона щоразу, віддаляючись, викристалізовує все нові й нові знання, нове наукове бачення світу.

Наша уславлена Львівська політехніка, котра нещодавно відзначила свій 200-літній ювілей, гордиться, що у її стінах навчався і тривалий час плідно працював Стефан Банах. Після закінчення Краківської гімназії він вступив на факультет будови машин Львівської політехнічної школи. Згодом перевівся на факультет інженерії за спеціальністю “Сухопутна інженерія”. Працював асистентом на кафедрі математики Львівської політехніки у професора А. Ломницького. Здобув учений ступінь доктора філософії, став професором.

Багатогранний і насичений історичний шлях університету проліг через межі епох та багатьох державних формувань. Але у всі часи він завжди залишався вірним своєму лозунгу: “Litteris et Artibus” – “Наукам і Мистецтвам”, невтомно готуючи науково-технічну еліту, залишаючись невід’ємною складовою європейської та світової науки й освіти. Символом цього є когорта знаних наукових авторитетів,

серед яких зіркою першої величини був і залишається один із творців сучасного функціонального аналізу Стефан Банах.

Саме завдяки їм Львівська політехніка витворила свою неповторну модель науково-дослідницького пошуку: однією ногою ми спираємося на ґрунтовні фундаментальні дослідження, а другою – на результативні та високоефективні інженерні впровадження результатів цих досліджень безпосередньо у практику. Цю формулу успіху намагаємося нині відновити, продовжити і поглибити, враховуючи стрімкі сучасні реалії ХХІ ст.

Власне, це ґрунтовне й об’ємне видання присвячене не лише багатій науковій спадщині вченого та його соратників Г. Штейнгауза, С. Мазура, В. Орліча, Ю. Шаудера, котрі створили легендарну Львівську математичну школу, а й її сучасному переосмисленню. До речі, Стефан Банах не лише великий науковець, а і загально визнаний та непересічний педагог, що достатньо рідко трапляється серед видатних вчених. Він – автор багатьох підручників з математики для середніх шкіл, гімназій та вищих академічних закладів. Пропоноване читачеві видання належить швидше до його педагогічної, а не наукової спадщини.

Один із незбагнених парадоксів біографії Стефана Банаха: свої математичні відкриття він разом із колегами творив не в академічній тиші наукової установи, а за мармуровим столом популярної серед львів’ян 1930-х років... кав’ярні “Шкоцької”. Серед її завсідників вирізнявся гурт чоловіків середнього віку. Приходили майже щовечора, замовляли каву чи пиво й довго щось обговорювали. Часто сперечалися, а то й сварилися, потім тиснули один одному руки й далі вели нескінченні розмови. Результати дискусій записували хімічним олівцем на столику. Це були математичні формули. Коли вранці приходили прибиральниці, аби навести лад, то їх попереджали не мити того столика з формулами. Адже опівдні сюди приходили студенти Львівської політехніки для того, щоб переписати у свої конспекти оті цифри...

У ті часи кожен знаменитий іноземний математик, який потрапляв до Львова, вважав своїм обов’язком відвідати кав’ярню “Шкоцьку”. Стіл із формулами, за яким сидів С. Банах, був тут центральною “сценою”. Учень С. Банаха і майбутній творець водневої бомби, випускник Львівської політехніки Станіслав Улям згадував, що

пересидіти його під час довгих математичних “сесій” в кав’ярні було майже неможливо.

Якось Стефана Банаха запитали про його друковані наукові праці. Усміхнувшись, він відповів: “У математиці дуже часто списаний формулами невеликий листок паперу набагато цінніший за кілька об’ємистих фоліантів”.

Я впевнений, що видання книги, яка присвячена 125-річчю великого математика, – це не данина минулому, це – передусім наш погляд у майбутнє, де назавжди з нами залишиться Стефан Банах.

*Професор Юрій БОБАЛО,
ректор Національного університету
“Львівська політехніка”*